

Tokaji Múzeum- Világörökségi Bormúzeum

3910 Tokaj

Bethlen Gábor utca 7., 47/352-636,
info@tokajimuzeum.hu

Serház utca 55., 47/552-050
info@bormuzeum.eu

Gyűjteményezési terv

Tokaji Múzeum

1. Általános alapelvek

a) A múzeum célkitűzése

1962-ben azzal a céllal jött létre, hogy a megye tájegységileg jól elhatárolható részének, az Tokaj- Hegyalja történetét, népének életmódváltozását, anyagi és szellemi kultúráját, műveltségét dokumentálja, felkutassa, feldolgozza és bemutassa. Feladatából adódóan gyűjti a régészeti, történeti, néprajzi, és képzőművészeti emlékanyagot, s a felsorolt tudományos gyűjteményekkel rendelkezik. Földrajzi értelemben Hegyalja részéről gyűjti a műtárgyakat, dokumentumokat. Ezeket folyamatosan gondozza, biztosítja kutathatóságukat, publikációkban ismerteti, elemzi, kiállításokon mutatja be, valamint megteremti a lehetőségét annak, hogy a tárgyak hordozta ismeretek az oktatás és a közművelődés szolgálatába álljanak.

b) Pozicionálás

A múzeum gyűjteménye egyedülálló helytörténeti jelentőséggel bír, a Tokaj - Hegyaljáról gyűjtött anyag pótolhatatlan, értékes.

2. Gyűjteményleírás

a) Gyűjteménytörténet

1962-ben régészeti, történeti, általános történeti dokumentáció, képzőművészeti gyűjteményekkel, adattár, könyvtár, fotótár segédgyűjteményekkel hozták létre. A kezdeti időben általános leltárként egy leltárkönyvbe kerültek beletárolásra a különböző témájú anyagok, műtárgyak. A tételek, darabszámok gyarapodásával a későbbi években megkezdődött a tárgyak tematika szerinti külön leltárkönyvbe történő leltározása, amely lehetővé tette a szakterületek szétválasztását. A gyűjtemény raktározása azonban évtizedeken keresztül igen mostoha körülmények között történt. Mivel a múzeum is csak 1986-ban kapott önálló épületet (Bethlen G. u. 7.), így a raktározása is nehéz volt. Zömét a kiállítóhelyeken (Ortodok templom – helytörténeti kiállítás, majd Pincemúzeum, a templommal szemben lévő lakóépület pincéjében), helyezték el, majd ahogy bővült a gyűjteményvégül a Városüzemeltető Szervezet padlására, majd a Degenfeld kastély pincéjébe került. Mindkét helyen ömlesztve, őrzés nélküli raktározás történt. A Világörökségi Bormúzeum nyitása után sikerült az épület használaton kívüli ún. szekciós-termeibe immár tematikus rendben elhelyezni az igen sérült és megmaradt gyűjtemény raktározott darabjait.

A működési engedély alapján az alábbi gyűjtőkörrel rendelkezünk:

- 1963: általános leltárkönyvbe valamennyi a múzeumba beérkezett műtárgy
- 1977: történeti dokumentumtár
- 1982: iparművészeti leltárkönyvbe került az un. Béres Béla tokaji ref. lelkész-tanító által a múzeumnak adományozott vegyes, főleg vallási témájú 800 db-os anyag (könyvek, textilek, korpuszok, stb.)
- 1993: képzőművészeti leltárkönyvbe bekerült a Zilahi Művészetbarátok Köre képzőművészeti anyaga. Mivel 1988-tól új anyag nem került a gyűjteménybe, így 1994-ben lezárták a leltárkönyvet és a működési engedélyben is lezárt gyűjtőkörként szerepel.
- 2017-ben, bár néprajzi anyag gyűjtése folyamatos a megalakulástól, külön leltárkönyve nyitása történ, bár a működési engedélybe a gyűjtőkörbe történő felvétele csak 2020-ban történt meg.
- 1966-ban a könyvtár, 1977-ben a fotótár segédgyűjtemények leltározása is elkezdődött

b) Részgyűjteményekbe sorolás

Régészeti gyűjtemény

Kiemelt kutatási terület természetesen városunk épületei, pincéi és a Rákóczi-vár. A vár feltárása 2006-ban kezdődött. A munka oroszlánrészét a fővárosi és Hargita-megyei állami gondozásban élő fiatalok végzik, együttműködve a Tokaji Várbarátok Köre Egyesülettel és a Zenit Vizibázissal. Az eltelt 10 év alatt feltártuk a Vasaló-bástya eddig kutatatlan délnyugati sarkát, ahol a több mint három méter vastag kőfalak mellett vas és kő ágyúgolyókat, ólom pisztoly és puska golyókat találtunk, illetve előkerült egy 1528-as, I. Ferdinánd által veretett ezüstdénár és XVII. századi biblia bőrkötéses előlapját díszítő kereszt alakú, Szűz Máriát ábrázoló ezüstveret is. Másik ásatási helyszínünk a vízparti Merítő-bástya belső oldala, amiben sikerült feltárnunk egy XVII. századi épület falait és a bástya felső szintjének lőréséhez kapcsolódó falazatokat is. Mivel a múzeum önerőből és egy régész munkatárs szakirányításával végzi az ásatási munkát, (nyaranta 6 héten keresztül), így igen lassú folyamat. Ráadásul a feltárt területet vissza kel takarni, mivel az állapotmegőrzésre, ill. bemutatásra még tervek sincsenek, az anyagi forrásról nem is beszélve.

2016-ban az Ortodox-templom elsődleges régészeti kutatása megkezdődött. Eddigi eredményeink közül kiemelendő a templomszentély külső oldalán talált XVIII. századi pinceboltív – melyet elképzelhető, hogy a XIX., XX. században kriptaként is használtak (erre több adat is utal). Továbbá kiemelendő még a templombelső közepén talált XVIII. századi, boltívvvel lefedett kút, melyben ma is víz található és teljes mélysége meghaladja a tíz métert. Kutatásunk célja, hogy bizonyítsuk, hogy a templomban vagy a templomudvaron a XVIII-XIX. században temetkezési helyek voltak és az ott nyugvó halottak között az Orosz Borvásárló Bizottság több tagja is lehet.

Környező településeinken folyó építési munkálataiban is aktívan számítanak régész munkatársunk szakértelmére. (Bodrogkeresztúr- Római Katolikus templom), ill. lakossági bejelentések alapján a környező dűlőkben leletmentéseknél. (pl. Tokaj és Tarcfal határán a Lebujs-csárda fölötti hegyláb tetején a Szentkereszt-dűlőben. A leletmentésre azért volt szükség, mert a hegyláb tetején lévő löszmélyút oldalából emberi lábszárcsontok álltak ki egy helyen és ezek ki voltak téve az erózió okozta pusztulásnak. A leletmentés során feltártuk egy háton fekvő 15-16 éves fiatal fiú csontvázát, mely további négy sírt metszett. A melléklet nélküli halottak elhelyezkedése Árpád-kori templom körüli temetőre utal, mely talán összeegyeztethető az okleveles forrásokban III. Béla király által a Szent János Ispotályos Lovagrendnek adományozott Tokaj Környéki területtel, ahol a szerzetesek ispotályt alapítanak a XII. században. Ezt az elméletet erősítheti a területről szórványként előkerült III. Béla tálkapézn is.

Történeti gyűjtemény

Az 1962-ben történt múzeumi alapítás során, mint általános, történeti gyűjtemény alakult meg. A múzeumalapító Pap Miklós a helyi diákokkal un. kutatószolgálatot tartott, járták a város és a környező falvak utcáit, és begyűjtöttek mindent, amit réginek tartottak.

Napjainkban 7618 db egyedileg leltározott tárgyat tartalmaz. A gyűjtőterületünk tartalmaz helytörténeti jelentőséggel bíró tárgyakat (helyi történelemben szerepet játszó emberek használati tárgyai, viseletei, polgári bútorok). Jelentős részét képezi a gyűjteménynek a gyűjtőterület szőlőművelési eszközei, borászati használati tárgyai.

Kiemelkedő gyűjtemény együttes a 1986-ban bekerült un. Béres-anyag, amely Tokaj város lelkész-tanító magángyűjteménye. A 800 db-os gyűjtemény vallási témájú (görög katolikus), főleg ikonokból, egyházi textilekből és vallási tartalmú könyvekből áll, melyek közül van 16.sz.-i, de zömében 17-18. századból származóak.

Általános Történelmi Dokumentációs gyűjtemény

A Tokaji Múzeum történelmi dokumentációs gyűjteményének legnagyobb részét a 19. és a 20. században kelt dokumentumok alkotják, a fennmaradó hányad a 16. a 17. és a 18. század idejére datálható. A gyűjtemény legértékesebb, muzeális állományát 77 db kora újkori kézirat alkotja, melyek között szerepel néhány a tokaji várat és közvetlen környezetét ábrázoló, a 16. században készített metszet, de ugyancsak ezen legrégebben írott dokumentumok számát gyarapítja az az adománylevél, amelyet I. Rudolf király 1587-ben állított ki Bornemissza László részére, aki a tokaji vár alkaptányi tisztségét töltötte be akkoriban. A múzeum kollekciójának ezen régi darabjai között tarthatjuk számon a Tokaj városának urai által kibocsátott kiváltság, mentesítő és oltalomleveleket, amelyek jelentős része a 17. században íródott, és amely közül egy a múzeum kiállításában is megtekinthető. Külön említést érdemel a gyűjteménynek az a mintegy 30 iratból álló része, amelyek a II. József uralkodásakor kiadott rendeletek szövegét foglalja magába.

A gyűjtemény 7498 db leltározott dokumentumot: történeti értékű eredeti fényképet, bizonyítványokat, személyes, hivatalos iratokat tartalmaz, okleveleket tartalmaz

Néprajzi gyűjtemény

Önálló leltározást 2016-tól kapott a gyűjtemény, miután a múzeumnak néprajzi muzeológus munkatársa lett. A működési engedély módosítása 2020-ban történt meg, melyben a gyűjtőkör néprajzzal történő kibővítésére is megkaptuk az engedélyt. Jelenleg 1293 db néprajzi tárgy leltározása történt meg.

Képzőművészeti gyűjtemény

A múzeum képzőművészeti gyűjteményét 1993-ban nyitották meg. A közel 60 éven át Tokajban szervezett Alkotótábor festményeinek egy része került be a múzeum gyűjteményébe, a Zilahy Művészetbarátok Kör adományozása után. 135 tétel/festmény leltározása után a gyűjtőkört 1994-ben lezárták.

Segédgyűjtemények:

Fotótár

1974-ben néhány üveglemez és régi negatív begyűjtésével hozták létre. Később múzeumi események felvételeivel, kiállítások fotóanyagával gyarapították. Jelenleg 1711 db leltározott felvétellel (negatívok, üvegnegatívok is) rendelkezik.

Könyvtár

A megalapításkor a múzeumi szervezet és az Egyetemi Könyvtár átengedett duplumanyagából létesítették. Évente jelentős számú könyvvel, folyóirattal gyarapodik, kisebb mértékben vásárlás útján, nagyobb mértékben ajándékozás, cserekapcsolat révén. Jelenleg közel 14 000 db könyvvel és folyóirattal rendelkezik.

c) Eredet és tulajdon

A Tokaji Múzeum megalapításakor a Borsod-Abaúj-Zemplén megye Megyei Múzeumok Igazgatóságának tagintézményeként működött. 2013-mas kormányrendelet után Tokaj Város Önkormányzata vette át a fenntartását. Vásárolt műtárgyai egyértelműen városi tulajdonnak minősülnek.

d) Kultúrtörténeti érték

A Tokaji Múzeum gyűjteményben található kéziratok, dokumentumok, a képzőművészeti gyűjteményből Tenkács Tibor, Győri Elek, Zilahy György festménye és a Béres Béla egyháztörténeti gyűjteménye sorolhatók „A” kategóriába. Ez a gyűjtemény kb. 1-2%-a. „B” kategóriába a tárgyak kb. 18%-a, C kategóriába a tárgyak 70 %-a, D kategóriába a tárgyak 10%-a sorolható.

e) A központi gyűjtemény (törzsgyűjtemény) meghatározása

1962-ben a múzeum gyűjteményeinek törzsanyaga a múzeumalapító Pap Miklós un. kutatószolgálatából (a helyi diákokkal járták a város és a környező falvak utcáit, és begyűjtöttek mindent, amit réginek tartottak) jött létre. A néprajzi tárgyak gyűjtése során az elsődleges szempont a borászat, kádármesterség, szőlőművelés volt. A kisebb helytörténeti és iskolai gyűjteményekből, első kiállító helye az ortodox templom volt. A Béres anyag bekerülése után a történeti dokumentumok, majd a képzőművészet írásos/tárgyi anyagainak gyűjtése is elkezdődött.

3. Gyűjteményregisztráció, nyilvántartás

a) A gyűjtemény nagysága

A Tokaji Múzeum gyűjteményei több mint 14 200 egyedileg leltározott műtárgyat, közel 8000 dokumentumot, 25 400 fotót tartalmaznak, könyvtárunk állománya: közel 3 500 db.

b) Regisztráció

A Tokaji Múzeum gyűjteményei egyedileg leltározott műtárgyat, dokumentumot, fotót tartalmaz, ezek többségén fel van tüntetve a leltári szám és adataik hagyományos módon leltárkönyvekben vannak rögzítve. A leltárkönyv Excel táblázatban digitálisan is elérhetőek.

c) Dokumentáció

Az első 20 évben beletárolt műtárgyokról a gyűjtemény rendelkezik leírókartonnal is. A kartonok többségét képi ábrázolás, fotó is szerepel, ez azonban nem teljes, eloszlása egyenetlen. Egyes tárgyakról különböző időpontokban több fotó is készült, másokról egy sem. A 2016 óta folyamatosan zajló revíziók (képzőművészet, néprajzi és történeti kerámia, néprajzi és történeti textil, általános történeti dokumentáció) alkalmával a leltári számmal rendelkező műtárgyakat digitális technikával lefényképeztük, egyes esetekben részfotók is készültek a tárgyakról. A teljes gyűjtemény digitalizálása a revíziók befejezése után, a leltári szám nélküli tárgyak nyilvántartásba vételével kerül sor. Az újonnan beletárolt tárgyakról szintén készül digitális tárgyfotó.

4. Gyűjteménymegőrzés és gyűjteménykezelés

a) Passzív és aktív védelem (állagmegóvás és konzerválás)

A gyűjtemény gondozásánál a megelőző műtárgyvédelem elveit követve a megfelelő

műtárgykörnyezet kialakítása a cél. 2016-ban a gyűjtemény raktározása méltó helyre került. A Degenfeld pincéből a 2015-ben nyitott Világörökségi Bormúzeum használaton kívüli termeibe költöztettük be. A különböző méretű helyiségek adottságai azonosak, az egyenletes hőmérséklet és páratartalom biztosítása jelenleg megoldott mindegyik helyiségben, a páratartalom és a hőmérséklet mérését rendszeresen (hetente) végezzük. A gyűjtemény nagy része jelenleg anyag és nagyság szerint 2 helyen van elhelyezve. A viseletdarabok lógatva, egyéb textilek feltekerve, agrofátyol fóliával védve vannak elhelyezve a fiókokban. A kerámiaanyagot dexion-salgó polcokon helyeztük el. Ugyancsak polcokon helyeztük el a képzőművészeti anyagot: a keretes festményeket kettesével egymás hátának döntve, kartonnal védve sorakoznak, a grafikák, ex librisek dobozokban vannak elhelyezve. A fából, gyékényből, vesszőből készült műtárgyakat dexion-salgó polcokon raktározzuk, fátyolfóliába becsomagolva. Féműtárgyak tisztítás és kezelés után szintén dexion-salgó polcokra kerültek. A régészeti anyag nagyobb hányada kezelve, dobozokban, kisebb része zsákokban került polcra. A régészeti gyűjtemény külön raktárrészben, az előkészítő raktárunkban került elhelyezésre. Bútoraink szintén az előkészítő raktárban kaptak helyet. Az állagmegóvás terén a raktárakban a legtöbb műtárgy korszerű, műtárgybarát anyagokba való csomagolása (savmentes papír, agro fátyolfólia, molinóvászon) hosszú távra szóló feladat. Az állandó kiállítás adottságai (a Bethlen G. utcai épületünkben nyitott, dobogón való elhelyezés) műtárgyvédelmi szempontból fokozott gondoskodást igényelnek. A kiállított műtárgyak portalanítását, állapotuk ellenőrzését rendszeresen végezzük.

b) A gyűjtemény felhasználása

A néprajzi gyűjtemény műtárgyainak 30%-a látható a múzeum állandó kiállításán. Külső helyszínen tartósan van kiállítva közel 200 darab tárgy (főként képzőművészeti gyűjteményünk darabjai ékesítik Tokaj közintézményeinek – polgármesteri hivatal, iskolák, könyvtár stb.– helyiségeit). Időszaki kiállításokon leggyakrabban a népi kerámia és a borászat van jelen. A gyűjteménybe tartozó műtárgyaknak kb. 10%-a szerepelt már legalább egyszer időszaki kiállításon. A gyűjtemény hasznosulásának fontos területe, hogy kutatóként évente kb. 5 fő keresi fel. A leggyakrabban kutatott gyűjteményegységünk az adattár és az általános történeti dokumentáció gyűjteményünk, de keresték már fel néprajzi gyűjteményünket kézművesek és népi iparművészek. A gyűjtemény egyes tematikusan válogatott tárgycsoportjai a múzeumpedagógiai munkában demonstrációs anyagként is szolgálnak.

5. Gyűjteményformálás

a) A gyűjtés

Anyagi források híján a Tokaji Múzeum nagyon kevés műtárgyhoz jut vásárlás útján. Elsősorban kisebb értékű nagy helytörténeti értékkel bíró műtárgyat vásárolunk esetlegesen, felajánlás alapján, vagy nagyobb értékű, szintén felajánlás útján tudomásunkra jutó, kiemelt jelentőségű, kultúrtörténeti szempontból értékes műtárgygyűjtemények esetén az éves NKA-pályázatok műtárgyvásárlási pályázat útján nyert forrásából. Gyűjteménygyarapításunk leginkább passzív, tehát adományozás útján gyarapodik gyűjteményünk, ezek gyakran jól adatolható egyedi tárgyak. Előfordul, hogy a nagyobb darabszámú adományok csekély forrásértékű, a gyűjteménybe nem vagy kevéssé illeszkedő tárgyakat is tartalmaznak. A tudatos gyarapítás az adattári gyűjteményünkre jellemző.

Kutatási témák: Tokaj nagyközség iratainak belül a szerződések és örökválságok iratainak kutatása a 18. század végétől a 1845-ig, Tokaj mezőváros kiváltságainak áttekintése a 17. században, 1890-es tűzvétség Tokajban (B.-A.-Z. Megyei Levéltár Sátoraljaújhegyi Fióklevéltára). Országos Széchenyi Könyvtárban a 20. század első felében Tokajban kiadott

sajtótermékek összegyűjtése, fotózása, a Horthy-korszakban megtartott országgyűlési választások a tokaji választókerületben, Zemplén vármegyében.

b) Szelektálás és selejtezés

A gyűjteményformálás során napjainkban egyre fontosabb a bekerülési szelekció alkalmazása, vagyis törekedni kell arra, hogy csak tudatos választás útján kerüljenek a gyűjteménybe műtárgyak, duplumok ajándékként való elfogadása sem indokolt. A rossz állapotú, kevés forrásértékkel bíró tárgyak szelektálása, a többi tárgytól való elkülönítése a raktározás optimálisabb körülményeinek megteremtése szempontjából is indokolt. Több szempontú (muzeológiai, műtárgyvédelmi) szelektálás után bizonyos gyarapodási számon nyilvántartott, rossz állapotú, hiányos tárgyak selejtezését is el kellene indítani.

Tokaj 2017. május 5.

Nagyné Bősze Katalin

igazgató